NAVISALVIA

SİNA KABAAĞAÇ'I ANMA TOPLANTISI 2013

toplumlar-âdetler-törenler

Bilim Editörü: Bengü Cennet

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

NAVISALVIA
SİNA KABAAĞAÇ'I
ANMA TOPLANTISI 2013
toplumlar-âdetler-törenler

Yayımlayan
Nezih BAŞGELEN

Son Okuma
Çiğdem MENZİLCİOĞLU

ISBN: 978-605-396-323-3
Sertifika No: 10459

©2015 Arkeoloji ve Sanat Yayınları Tur. San. Tic. Ltd. Şti.
Hayriye Cad. Cezayir Sok. No: 5/2 Beyoğlu-İstanbul
Her türlü yayın hakkı saklıdır / All rights reserved.
Yayınevinin ve yazarın yazılı izni olmaksızın elektronik mekanik, fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Baskı-Cilt: Birlik Baskı Teknikleri, Birlik Sokak, No: 2
Nevin Arıcan Plaza, 1. Levent /İstanbul
Sertifika No: 20179 / İstanbul, 2015

Kitabevi/Satış Mağazaları

arkeo pera
Yeniçarşı Cad. No: 66/A
34433, Galatasaray
Beyoğlu-İstanbul
Tel.: 0212 249 92 26

arkeo ege
Kıbrıs Şehitleri Caddesi
1479 Sok. No: 10/A
Alsancak-Konak-İzmir
Tel.: 0232 422 36 38

www.arkeolojisanat.com / info@arkeolojisanat.com

EDİTÖRÜN NOTU
Bengü CENNET 7

SİCİLİA TOPLUMUNUN VERRES TEPKİSİ
Erendiz ÖZBAYOĞLU 9

AYKIRI TANRININ ESRİK KADINLARI BAKKHALARIN DİNMEYEN ÇIĞLIKLARI
Bergen COŞKUN 19

ROMA'DA ZİYAFET GELENEĞİ
Selin KARABULUT 30

TRAKLARDA KÜLT TÖRENLERİ
Zeynep KOÇEL ERDEM 40

YALAN ÜSTÜNE
Attila ERDEMLİ 70

ÖZEL MÜLKİYETLİ TOPLUMA GEÇİŞ VE RİTÜELİSTİK TÖRENLERİN TRAGEDYAYA DÖNÜŞMESİ
Metin BALAY 85

TOPLUMLARIN ORTAK IŞIĞI; TİYATRO
Neşe BİNARK 94

GELENEKSEL TAZİYE TÖRENLERİNDEN ÇAĞDAŞ BİR OYUNA: "TAZİYE"DE DEĞİŞEN TÖREN ALGISI VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ
Fakiye ÖZSOYSAL 104

ÂDET OLDUĞU ÜZERE: *RIDERS TO THE SEA*
Ferah İNCESU 118

TÜRKİYE, THE UK AND PHYSICAL LANGUAGE
Sean BW Parker 132

TÜRKİYE, İNGİLTERE VE BEDEN DİLİ
Sean BW Parker 137

ÂDET OLDUĞU ÜZERE: *RIDERS TO THE SEA*

*Ferah İNCESU**

İrlandalı oyun yazarı John Millington Synge'in 1904 tarihli oyunu *Riders to the Sea*, (Denize Sürenler) Atlantik Okyanusu'nun kuzey ucundaki Aran Adaları'nın birinde geçer. Yöreyi ziyaret edip hakkında oyun ve kitap yazan Synge'in ada sakinlerinin gerçek hayatlarından yansımalara yer verdiği bir yapıttır. *Riders to the Sea* çetin iklim şartlarında, yalın ve zor bir yaşam süren köylülerin hayatını bir aileye odaklanarak aktarır. Aile yalıtılmışlık, sadelik ve tekrarlara dayanan basit gibi görünen ama içinde -bu basitliğin temel anlamına gelmesinden dolayı- trajedi barındıran bir hayat sürmektedir. Tiyatro eleştirmenlerinin en başarılı çağdaş trajedilerden biri olarak nitelediği oyun (Aboelazm 2011: 295, O'Brien 1911: VIII-X, Untermeyer 1920: xviii-xix, Watts, Jr 1943: xv) klasik Yunan tiyatro geleneğinden de beslenerek aynı mekan ve zamanda geçen tek perdelik bir trajedi niteliği taşımaktadır. Oyun, ailesinin sekiz erkek üyesini de denizde yitiren anne figürü etrafında açımlanır. Yapıttaki bu basit ve yoksun hayat aslında ölüm kalım savaşı, doğada insan gibi yalın ve evrensel, yani temel bir beşeri temayı işler. İçerik ve biçem ilişkisinin böylelikle çok organik olduğu oyun, üzerine yapılandığı ve yansıttığı sadelik, açıklık ve evrensellik ilkeleri ve konusuyla, bir yanda toplum adetleri ve törenselliğin sosyolojik ve psikolojik kökenlerini şeffaflaştırırken bir yandan da bunların çaresiz şekilselliğine sezdirim yapar.

İsmi, İrlandaca keskin, acı, aynı zamanda da denizin yıldızı anlamına gelen ("Moira") ve Yunanca kader (Zeus'un insan

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

kaderini ören üç kızı The Moirae *Fates* ("Moirae") kavramını taşıyan anne, Maurya, ailesinden her fert kaybettiğinde kendini haç çıkaran, diz çöken, ağıt yakan, sallanan komşu kadınlar ve yelken bezine sarılı ölüyü masaya bırakan komşu erkeklerin işlediği bir adet örüntüsü ve törenselliğin içinde bulur. Tüm bunlar benzer kaderleri taşıyan topluluğun bunu paylaşmasını ve "aşması"nı, adet ve törenin tekrara ve öğretiye dayanan tanıdıklığının, başlangıç ve bitişiyle uzam ve zamana da yansıyan sınırlılığının getirdiği kontrolü sahneler. Ancak adetler ve törenler olguyu bir çerçeveye oturttuğu için de gerçek duygu ve tepkiyi biçimlendirirken biçimseller de. Oyunun sonunda acılı anne Maurya bir yanda stoik bir bilgilenme, sabır ve kabullenişin temsili karakteridir ama öte yanda içinde arta kalan okunmuş suyu ölüye serpip boşalttığı ve masaya ters çevirip koyduğu kap onun metaforuna dönüşür. Denizden dönmeyen oğlunun ardından günlerce ağlayan, ağıt yakan, o acılı haliyle gene deniz yoluna koyulan diğer oğlu için seferi adetlerini yerine getirmeyi beceremeyen Maurya'nın eve doluşan köylüleri görmeyen, yakaramayan hali, sadece dua edip artık ne denizin onu endişelendireceğini ne de kendi ölümünden başka bir beklentisinin olmadığını söylemesi, aslında son damlasını da son ölüsüne boşalttığı o kutsanmış su kabı gibi içinin boşaldığının, kutsal yaşam enerjisinin ondan akıp gittiğinin göstergeleri olur.

Aran Adaları ılıman olsa da, kimi Akdeniz bitkilerini kapsayan zengince bir floraya sahip olsa da, Atlantik'in kuzey ucunda tüm çetin, değişken ve ani hava akımlarına açık, ahalisi için zor bir coğrafi noktadır. Synge'in ada kitabının editörü ve önsöz yazarı Tim Robinson bu yöreden "taştan adalar"[1] diye bahseder (Robinson 1992: viii). Korunaklı bayırlardaki alçak fundalıklar hariç, yerleşim ve otlatmadaki artış nedeniyle de, yüzyıllardır ağaç bulunmamaktadır. Kuvvetli rüzgâr ve deniz etkisiyle erozyon teh-

1 Yazı boyunca kaynaklardan ve oyundan alıntılar tarafımdan çevrilmiştir.

likesi büyüktür (ix). Adaların korunaklı kuzey yamaçlarındaki küçük yeşil tarlalar, nesiller boyu kayalıkları gevşek taşlardan temizleyip bunları sahilden sepetlerle taşınan kum ve yosunlarla kaplayan kadın erkek çoluk çocuk adalının eseridir (ix). Balıkçılık bir başka yaşam aracı olsa da Atlantik'in çalkantılı, fırtınalı, sisli suları çoğu kez balıkçıları sekteye uğratmıştır. Ada halkı kendi küçük adalarına göre anakara gibi kalan daha büyük ada İrlanda ile ticaret yapma çabalarında da hayatlarını ortaya koymak zorundadırlar. Deniz kazalarında bir aileden toplu ölümler yaygındır. Synge'in aktardığına göre "Küçük variller gibi ahşap kaplar yapan bir aileden üç erkek birkaç sene önce beraber büyük adaya giderler. Eve dönüş yolunda boğulurlar ve en azından orta adada bu küçük varilleri yapma sanatı da onlarla beraber yok olur" (Synge 1992: 89). Adalıların dini inançlarını besleyen bir olay ise iş yapılmaması adet olan kutsal bir akşamda sabah erkenden balığa çıkmak için teknelerinde geceleyenlerle ilgilidir; "Dalgalar o denli büyüktür ki kurtarma teşebbüsüne bile girişilmez, balıkçılar boğulur." Felaketi aktaran adalının yorumuna göre "O fırtına tüm kış boyunca limana vuran tek fırtınaydı, sanırım bunda bir sebep vardı." (89) Adalarda hem Katolik din inancından beslenen, hem yüzyılların toplumsal gelenekleriyle şekillenmiş, hem de hâlâ eski yöntemlere ve el emeğine kol gücüne dayalı geçim kaynaklarının zorlu iklim koşulları sonucu daha da fazla gerektirdiği erkek gücüne bağımlılığıyla, bir erkek egemen ve erkek odaklı düzen hâkimdir. Böyle bir toplumsal ve fiziki ortamda bir ailenin erkek üyelerini yitirmesi geride kalan kadınlar için de hayati riskler getirir.

Klasik Yunan tiyatrosunun üç birlikçi geleneğini tekrarlayan Synge'in oyunu aynı balıkçı kulübesinde tek bir günde geçer ve ailenin geçimi için doğanın haşinliğiyle yüzleşmek durumunda kalan erkeklerin kaçınılmaz gibi görünen kaderlerinin, son oğul Bartley'i de bulup yıllarca yinelenen acıların bu son damlasının anne Maurya'ya tesirini sahneler. Perde açıldığında teknik, en-

düstriyel ve anamalcı açılardan ilerlemekte olan ve Maurya'nın sonradan kendi küçük, bahtsız adalarıyla kıyaslayacağı "büyük dünya"dan yalıtılmış, sanki yeryüzündeki ilk insan topluluklarının evrelerinde zamana hapsolmuş adalıların kendi el emekleriyle sürdürülen hayatlarının içine dalarız. Balıkçı ağları, su geçirmez yağlanmış kumaşların da bulunduğu köy kulübesinde ailenin iki kızından büyüğü Cathleen yoğurduğu ekmeği ocaktaki kazana koyar ve bir çıkrıkta iplik eğirmeye başlar. Daha genç kardeş Nora başını kapıdan uzatıp fısıltıyla "O nerede?" diye sorar (Synge 1995: 1084). Oyunun karakterleri arasında sonradan geçen konuşmalardan anlaşıldığı üzere aile reisi, onun babası ve altı oğlundan geriye kalan ikisinden büyüğü 9 gündür denizden dönmemiştir. Anne Maurya her gün Tanrı'ya yakarmakta, dua etmekte, ağlamakta, ağıt yakmakta ve gelgit çekilince oğlunun cesedi vurur ümidiyle kıyıya gitmektedir. Bu nedenle oyun başladığında aile büyüğü, otorite ve dirlik sembolü anne ortalarda yoktur, perişan, dinlenebilmek umuduyla yatağına çekilmiştir.

Yataktan yeni kalkmasına rağmen enerji toplamadığı tabureye seğirtmesinden, üşümesi ocağa yanaşıvermesinden belli Maurya, bu bitkinlik ve ürperişiyle üzüntüye dayanan sinir zafiyeti, depresyon emareleri göstermektedir. Fırtınaya dönüşeceği belli olan bir havada Bartley'nin de Connemara fuarına at satmak için denize gidiyor olmasına itiraz eder. Ada halkı için bir bilgelik ve otorite figürü olan, Katolik dininin, kutlu semavi babasını, koruyucu Tanrı'yı temsil eden rahibin yardımına sığınmak istercesine "genç rahip onu muhakkak durdurur." der (Synge 1995: 1085). Ancak pek çok eleştirmenin dikkatini çektiği gibi Synge bu metinde hem dinsel yetkeyi hem Tanrı yardımını kullardan esirger (Aboelazm 2011: 296, Bamgbose 2013: 12, Skelton 1991: 449-50, Sprayberry 2001: 118). Rahip, Bartley ve Maurya hakkında "Onu durdurmayacağım... Gece yarılarına kadar dua ederken Yüce Tanrı onu oğulsuz, sefil bırakmaz." der (Synge 1995: 1084). Rahip oyunda olmayan, işlevsiz bir karakterdir, söylediklerini Nora

aktarır. Fiziksel yokluğu ruhani ve pratikteki yokluğuna işaret eder. Bu babasız aile için, sözü bir baba nasihati, bir büyük sözü olabilecekken, genç oluşuyla da vurgulandığı gibi, adet olduğu üzere kendinden beklenen rehberlik ve destek gücüne sahip olgun bir baba figürü olmaktan uzaktır. Bir yanda yüzeysel kalan iyimserliği bir yanda nihai otorite Tanrı'nın çizdiği kadere karşı müdahaleci bir etki olmaktan kaçınma eğilimi onu basit ve sıradan, pratik gözlemlenebilir bir gerçekliğin gündelik yorumcusu olmaktan bile alıkoyar. Oyunun ileri bir aşamasında Maurya'ya Bartley'i de kaybedeceği malum olunca Nora rahibin sözlerini hatırlattığında, deneyimli adalı anne "Onun gibiler deniz hakkında pek az şey bilir" der (Synge 1995: 1090). Eleştirmen Robin Skeleton'ın da belirttiği gibi "Burası, içinde herhangi bir adalet ya da merhametin olduğu bir yer değildir.... Deniz aslında oyundaki 'Yüce Tanrı'dır, rahibin temsil ettiği ruhani güçten daha eski ve daha zorludur" (Skelton 1991: 449).

Çaresiz anne Maurya tek oğlunu alıkoymak için ölü oğlunu bahane eder, "Kalaslardan sarkan o ipi bıraksan iyi edersin Bartley.... eğer Michael yarın sabah, ya da sonraki sabah, ya da herhangi bir sabah kıyıya vurursa, ona Tanrı'nın izniyle derin bir mezar yapacağız." (Synge 1995: 1085) Günümüzde değişse de, derin mezar adeti önceki yüzyıllardan gelen bir gelenektir ve gerek etrafı çürümekte olan ölünün yayabileceği zehirden korumak, gerek ölüyü leş yiyicilerden sakınmak ya da ahşap tabutun zamanla çürüyüp mezarın çökmesinin önüne geçmek için uygulanmıştır. ("Learn Things New") Maurya ise kişisel olarak bu yerleşik toplumsal adete uyarak, oğluna olan sevgi ve saygısını somutlaştırmak istemektedir.

Bartley ise annesine itiraz ederken kendi ağzıyla yaklaşan tehlikeyi ve aslında kendi sonunu ifade eder: "Nasıl kıyıya vurabilir ki ... batı ve güneyden sert rüzgâr esmeye devam ediyorken?" (Synge 1995: 1085) İki üç haftadan önce anakaraya giden başka bir tekne olmayacağından ailede geriye tek kalan erkek güç

olarak Bartley kendini feda edercesine denize koyulmaya kararlıdır. Bir bakıma, temsilcisi ve sağ kolu olarak büyük kıza talimatlar verir: "Aşağıya inip her gün koyunların çavdarı ezmediğini kontrol et, tüccar gelirse iyi para ederse kara ayaklı domuzu satabilirsin.... Batı rüzgarı ayın son kıyısına tutulursa Nora ile bir yığın daha yosun toplayın. Bugünden sonra çalışacak tek adam olması bizi zora koşacak." (Synge 1995: 1085-6) Maurya ise geleneksel olarak bir oğlun aile için ne demek olduğunu dile getirmektedir: "Yüz atın, bin atın olsa, sadece bir oğul varken bin atın değeri nedir ki?... Onun gibi biri bir domuz için nasıl iyi para alabilir?... Diğerlerinin peşine sen de boğulduğun gün zora koşacağız elbette. Kızlarla ben nasıl yaşayacağım, üstelik bir ayağı çukurda olan yaşlı bir kadınım?" (Synge 1995: 1086) Bartley aileyle usulünce vedalaşır; onları Tanrı'ya emanet eder.

Buna karşılık erkek soyunun yaklaşmakta olan sonunu hisseden Maurya bir yanda kendi zihinsel ve ruhsal dünyasında, hafızasında aile geçmişine sürüklenmekte, bir yanda tektanrılı dinler öncesi kolektif, kültürel bir boyuta geri gitmektedir: "rüzgâr denizi kaldırmakta, aya karşı bir yıldız var ve geceyle yükseliyor." (Synge 1995: 1085) Bunlar eski halkbilimindeki kötücül işaretlerdir ("Omen"). Daha Bartley eşikteyken "Gitti artık, Tanrı bizi esirgesin, onu tekrar görmeyeceğiz. Gitti artık, kara gece indiğinde dünyada geriye hiç oğlum kalmamış olacak." diye haykırır. (Synge 1995: 1086) Taze acılarıyla buruk geçmişi depreşen, tüm önceki kayıpları katmerlenerek zihnine dolan Maurya ve iradesi şimdiki zamandan çekildikçe, büyük kız Cathleen yeni kuşağın temsilcisi olarak irade göstermekte ve güncel aile meselelerinde yönlendirici işlev üstlenmektedir. Annesini seferi Bartley'i adet olduğu şekilde yola koymadığı, hayır duasını ondan esirgediği için azarlar. Üstelik yolluğu olacak ekmeği bile vermeyi unutmuşlardır. Cathleen ekmeğin birazını kesip bir beze sarar, annesini kestirme yoldan Bartley'e yetişip uğurlaması için gönderir. Onun yokluğunda iki kız kardeş, genç

rahibin ağabeyleri Michael'a aitler mi teşhis etsinler diye verdiği, çok uzaklarda İrlanda'nın kuzey batı ucundaki Donegal vilayeti açıklarında kürek sallayan ev viskisi kaçakçılarınca bulunmuş bir adama ait gömlekle çorabı içeren bohçayı inceleme fırsatı bulacaklardır.

Tam Michael'ın eşyalarını teşhis edip ağlaşırlarken anneleri çıkagelir. Ekmek hâlâ elinde, Maurya ağıt yakmaya başlar. Sorgulayan kızlarına, "Bugünden itibaren kalbim söküldü." karşılığını verir (Synge 1995: 1089). Oğlunun yoluna çıkmak için gittiği pınar başında bir görüntü hâsıl olmuş, Bartley ona göre zaten ölmüştür. Geleceğin görüntülerle içe doğması adalıların toplumsal köklerini oluşturan Hristiyan geleneklerinde olduğu kadar geçmiş Kelt kültüründe de yer almıştır. ("Divination") Öyle ki Maurya'nın dolaylı yoldan durumunu kıyasladığı Bride Dara, çok eskilerden kalan bir kültürel figürdür. Daralı Brigit esasen bir Kelt tanrıçası olup, sonraki dönemlerde Hrıstiyanlık'ın kabulüyle ismi ve işlevleri bir azizeninkiyle birleştirilmiştir. Söylenceye göre Brigit savaşa giden oğlunun ardından ölü bir adamın ölü bir çocuk taşıdığı bir görüntü görür ve sonrasında gerçekten oğlunun acı haberini alır. Yas içinde ağıt yakmayı icat ettiğine inanılan tanrıça, şiir sanatıyla ilişkilendirilir. ("Brigit") Maurya oyunda pınar başında Bride Dara'dan beri görülen en korkunç şeyi gördüğünü kızlarına söyler. O ana dek otoritesi sarsılmış, sözlerine kulak asılmayan anne, şimdi kızlarının can kulağıyla dinlediği, hikâye dinlermişçesine ocak başında etrafında toplanılan saygıdeğer bir ozan/ermiş figürü olur. Malumuna göre, Bartley kızıl kısrakla önde giderken peşine taktığı gri midilliyi dolu dizgin yeni giysiler ve ayakkabılar giymiş Michael sürmektedir. Günlerce denizde sürüklenen Michael'in bu şık hali bir yanda Katolik İrlandalıların ölüye sade beyaz bir cüppe giydirme ("Irish Wakes") geleneğinden farklı da olsa ölünün bakımının yapılması adetini, kimi Hristiyan geleneklerindeki makyaj ve şık giydirme adetlerini, öte yanda özellikle semavi dinler öncesi

cenaze adetlerince ölünün bakımlı ve eşyalarıyla mezara konmasını anıştırır (Puckle).

Cathleen onu öte dünyadan çekip almak, dalmış gözüktüğü hipnozdan uyandırmak için Michael ile ilgili gizli haberi açıklasa da, Maurya tek tek ailedeki kayıpların nasıl cereyan ettiğini sıralar. Synge, ada halkının tek yazgısı gibi aynı kalıplarla tekrarlayan denizde ölümlerin, ada yaşamının geleneğinin organik bir parçası, neredeyse doğal bir adeti olduğunu, aynı anda sıradan gerçeklik ve sembolik düzlemlerde vurgulamak üzere Maurya'nın eskiye dair anlattığını sahne üzerinde yeni ama yaşanılmış bir olayın ya da olay örüntüsünün tekrarı olarak kurgular. Kapı açılır yaşlı kadınlar eşikte haç çıkarıp içeri girer, kırmızı önlüklerini başlarına çekmiş diz çöküp dizilirler. Adadaki ölüm adetinin yerleşikliğine, böylelikle geçmiş, şimdi ve geleceğin aynı düzlemde birleşmesine işaret edercesine hülyalı Maurya "Patch mi, yoksa Michael mi, yoksa hepsi mi?" diye sorar (Synge 1995: 1090). Şimdi komşu adamların bir tahta üstünde masaya bıraktıkları Bartley, felek alay ediyormuşçasına saçma bir şekilde daha denize bile açılamadan, gri midilli tarafından suya itilip boğulmuştur. Synge'in burada çizdiği ve adalara atfettiği dünya görüşü semavi dinlerin adalet ve kutsama kavramlarından sıyrılıp insan kaderinin, çaba ve deneyiminin boşluğu, rastgeleliği ile umursamaz ve oyunbaz üstün evrensel güç ve iradedir.

Öte yanda, ailenin, bir anlamda topluluğun yararını ön planda tutarak, geleneğe uymayan, büyük sözü dinlemeyen, yaşlı kuşağı hiçe sayan Bartley, eski deneyimlerin, çağdaş kültürün batıl diye hor gördüğü annesinin dile getirdiği halk inançlarının tuhaf geçerliliğini anlayamadan ölmüştür.

Sallanan kadınlar kimi an yükselen bir ritimle ağıt yakmaktadırlar. Ansiklopedik bilgiye göre kültürel Kelt ağıdı bu yapıtta da görüldüğü üzere sallanma, diz çökme, el çırpma gibi hareketler eşliğinde ölenin geçmişlerinin sıralanışı, övülmesi, geride bı-

raktıklarının üzüntüleri gibi kalıplaşmış şiirsel öğelerden oluşan bir yakarıştır ve pagan dönemlerden beri benimsenmiş bir adet olup semavi din dönemine de devrolmuştur. ("Keening")

Maurya bu köy ritüeli sırasında Hıristiyan adetlerini de gerçekleştirir. Kutsal suyu Bartley'e ve onun ayakları dibine bıraktığı Michael'ın giysilerinin üzerine döker. Cenazeden önce ölüye okunmuş su serpilmesi ve böylelikle kutsanması Katolik adetlerindendir. Ancak, bu ada halkının yaşam tecrübesi yalın ve rutin olmakla beraber o kadar yüklüdür ki Robin Skelton'ın belirttiği gibi "insanlar kendilerine huzur ve umut verebilecek her inanç ve batıl inanca tutunmuşlardır." (Skelton 1991: 449). Böylelikle, Maurya kutsal suyu Samhain'i takip eden uzun gecelerde edinmiştir. Her ne kadar Hristiyanlık dönemine Azizler Günü olarak yansısa da, Samhain zamanımızda Cadılar Bayramı olarak kutlanan günün kökenlerini de barındıran bir Kelt bayramı ve adetidir. Hasadın bitişini kutlayan Samhain kışın başlangıcını da belirtiyordu. Etimolojik açıdan "summer's end" (yaz sonu) anlamını taşır. Karanlık günlerin öncesindeki festival, bu dönemde ölülerin ruhlarının canlıların dünyasına erişebildiğine inanıldığından kaybedilenleri anma, ruhları için ziyafet sunma, kılık değiştirip onlardan gelebilecek kötülüklerden korunma, kehanet ve yakılan büyük ateşler arasından geçip kendini arındırma gibi ritüelleri içeriyordu. ("Samhain", "Samhain (n.)") Skelton Maurya'nın suyu aldığı zamanı, yeri ve miktarını sorgulayarak, bunun "rahip tarafından okunmuş su yerine Hıristiyanlık öncesinin sihirli suyu" sayılabileceğine işaret eder (Skelton 1991: 449).

Antropolog Turner ritüeli "mistik varlıklara ya da güçlere inançla ilintili, teknolojik rutine bulaşmamış durumlar için önceden belirlenmiş biçimsel davranış" olarak tanımlayıp "Sembol ritüelin en küçük birimidir." der (Turner 1967: 19). Rappaport "özellikle kolektif törenler olarak ritüelin altı açısını açıklar: tekrar, eylem, usüllendirme, düzen, tetikleyici sunuş tarzı ve kolektif boyut" (Roberts 2003: 7). Myerhoff için ise "bir ritüel gerçekliği

tanımlar ama olağan "gerçeklik"in dışındaki "kutsal" bir zaman ve uzamda olur." (Roberts 2003: 8) Crocker "Ritüel, insan deneyiminin ikilemleri hakkında metaforik bağlamda bir ifadedir." der. (Roberts 2003: 12) Doty mit ve ritüellerin bireye katkısı konusunda şunu belirtir: "Kişinin çevresinde etkin olarak algılanan güçlerin tanımlanması, adlandırılması ve ilintilendirilmesi için kaynak olduklarında bir kişinin yaşam deneyimlerinden geçmesine önemli bir yol sağlarlar." (Doty 1986: 127) Terapist Janine Roberts diğer işlevleri de belirtir: "yaşam/ölüm, ilinti/uzaklık gibi mutlak ikilemleri aynı anda barındırarak başa çıkılmalarını sağlarlar.... İnsanlara cenaze örneğinde olduğu gibi güçlü duygular için destek ve ifade sağlarlar. Birey, aile ve topluluklar arasında, ... geçmiş, şimdi ve gelecek arasında ... toplumsal eşgüdüm sağlarlar." (Roberts 2003: 17-21) Roberts bu konuda yapılmış nörobiyolojik beyin araştırmalarının verilerinden de bahseder; tekrarlar, katmanlı semboller, müzik ve dans beynin iki yarıküresinin iletişime geçmesine yol açar. (Roberts 2003: 21-2)

Bunlara işaret etmekle beraber ve pek çok eleştirmen tarafından da trajik bir kahraman olarak görülmesi (O'Brien 1911: XI, Skelton 1991: 448) geçerli nedenler taşısa da, Synge'in yapıtı, Maurya ile, yansıttığı adet ve ritüelleri kırılgan bir zemine oturtur. Maurya ölüm ritüelini yönlendirir, kurallarına uyar, haç çıkarma, dua etme gibi dini adetleri yerine getirir. Ağıt yakan kadınların aksine ve genç Nora'nın ablasına fısıldadığı üzere "Sakin ve rahat şimdi, oysa Michael'ın boğulduğu gün buradan pınara kadar çığlığını duyabilirdin. Kim bilebilirdi ki Michael'ı daha çok severmiş?" (Synge 1995: 1092) Maurya o derece umarsız görünür ki şu çok yorumlanan ve üzerine kahramanlık atfedilen sözleri de sarf eder: "Michael Yüce Tanrı'nın lütfuyla, ta kuzeyde temiz bir şekilde gömüldü. Bartley beyaz tahtalardan güzel bir tabuta ve şüphesiz derin bir mezara sahip olacak. Bundan fazla ne isteyebiliriz ki? Kimse sonsuza dek yaşamaz, bu bize kâfi." (Synge 1995: 1092) Kaynaklarda yazdığı üzere "Kilisenin insan ölüsü-

nün kutsallığı ve ölülerin dirileceği inancı geleneksel olarak cesetlerin gömü hazırlıklarına özen gösterilmesiyle ifade bulur.... Bu bir zamanlar vaftiz edilmiş, kurtarıcı yağ ile ovulmuş, yaşam ekmeği ile beslenmiş bedendir.... Kilisenin ceset için saygı ve özeni şimdi Tanrının lütfuna emanet ettiği insana duyduğu saygı ve ilgiden beslenir." ("Cremation and Burial at Sea") Hristiyanlıkta önemli bir yaşam elementi olarak su/deniz de gerektiğinde kabul gören bir gömü alanıdır.

Ancak, Bartley'nin öleceğini öngördüğü ve kızından da Michael'ın mukadderatı hakkında bilgi aldığı anda zaten duygu, zihin ve beden olarak incinen, ötelenen Maurya, yaşayan bir ölüye dönmüştür bile. Metnin sahne talimatlarıyla belirttiği üzere etrafındakileri yarı fark eder, bir trans halindedir. Bundan böyle dış dünyayı umursaması, havayı, suyu takip etmesi gerekmediğini, açlıktan bile ölebileceğini dile getirir: "Hepsi gitti, denizin bana yapabileceği bir şey yok artık.... Doğudan batıdan dalgalar birbiri üzerine yıkılsa ağlamak yakarmak için sebebim yok. Kutsal su getirmek için sebebim yok, diğer kadınlar ağıt yakarken deniz nasıl umursamayacağım." (Synge 1995: 1091)

Cenaze ve ada yaşamı ritüelinin en hayati sembolü, pagan ve Katolik adetlerinin bir taşıyıcısı olan kutsal su kabını Maurya'nın ters çevirip ölünün üzerinde olduğu masaya kapatması, metaforik olarak yaşam pınarının içinde bulunduğu ana rahminin, annenin hayat enerji ve sevincinin kuruduğu ve kapandığı anlamlarına da gelmektedir. Ada halkı, adet ve törenler, doğa ve zamanın sonsuz akışı Maurya'yı yaşam döngüsüne iteklemektedir. Ancak Robin Skelton da Synge'in oylumlu dünya görüşünü sezgiler: "Tüm riayetine rağmen Maurya'nın huzur ve umut bulmaması oyunun karanlık mesajıdır." (Skelton 1991: 449)

KAYNAKÇA

Aboelazm, Ingy. (2011) "John Millington Synge's Riders to the Sea: a Caribbean Revision". *International Journal of Social Science and Humanity*. 1/ 4: 294-9.

Bamgbose, Gabriel, Sunday. (2013) "Naturalist Aesthetics in John Millington Synge's *Riders to the Sea* and *The Playboy of the Western World*". *Humanicus*. Issue 8: 1-20. <http://www.humanicus.org/global/issues/humanicus-8-2013/humanicus-8-2013-3.pdf> 12 Mart 2013.

"Brigit". (2004) *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*. Patricia Monaghan. Facts on File. 59-60. <http://www.e-reading.biz/bookreader.php/142073/Encyclopedia_of_Celtic_mythology_and_folklore.pdf> 12 Mart 2013.

"Cremation and Burial at Sea". US Conference of Catholic Bishops. <http:// old.usccb.org/liturgy/cremation.shtml> 12 Mart 2013.

"Divination". (2004) *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*. Patricia Monaghan. Facts on File. 130-1. <http://www.e-reading.biz/bookreader.php/142073/Encyclopedia_ of_Celtic_mythology_and_folklore.pdf> 12 Mart 2013.

Doty, William G. (1986) *Mythography: The Study of Myths and Rituals*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.

"Irish Wakes". Funeral Traditions. <http://thefuneralsource.org/wake.html> 12 Mart 2013.

"Keening". (2004) *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*. Patricia Monaghan. Facts on File. 269. <http://www.e-reading.biz/bookreader.php/142073/Encyclopedia_of_Celtic_mythology_and_folklore.pdf> 12 Mart 2013.

"Learn Things New".http://learnthingsnew.wordpress.com/2013/03/28/why-are-the-graves-must-be-six-feet-under/. 20 Nisan 2013.

"Moira". *Gaelic Names.* <http://www.gaelicnames.co.uk/m-girls-names.htm> 12 Mart 2013.

"Moirae". (1991) *The Penguin Dictionary of Classical Mythology.* Pierre Grimal. Penguin: 178.

"Omen". (2004) *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore.* Patricia Monaghan. Facts on File. 369-70. <http://www.e-reading.biz/bookreader.php/142073/Encyclopedia_of_Celtic_mythology_and_folklore.pdf> 12 Mart 2013.

O'Brien, Edward J. (1911) Introduction to *Riders to the Sea.* J.M. Synge. Boston: John W. Luce: VII-XI. Internet Archive <http://archive.org/stream/riderstosea00syngiala/riderstosea00syngiala_djvu.txt> 12 Mart 2013.

Puckle, Bertram S. (1926) "Chapter Three: Preparation for Burial, Coffins, 'Grave-Goods', Suttee". *Funeral Customs: Their Origin and Development.* London: T. Werner Laurie. Google Chrome. <http://www.sacred-texts.com/etc/fcod/fcod06.htm> 12 Mart 2013.

Roberts, Janine. (2003) "Setting the Frame: Definition, Functions, and Typology of Rituals".

"Rituals in Families and Family Therapy". Revised ed. Ed. Evan Imber-Black, Janine Roberts, Richard A. Whiting. New York: W.W. Norton. 3-48.

Robinson, Tim, ed. (1992) Introduction to *The Aran Islands.* J.M. Synge. Penguin: vii-l.

"Samhain". (2004) *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore.* Patricia Monaghan. Facts on File. 406-8. <http://www.e-reading.biz/bookreader.php/142073/Encyclopedia_of_Celtic_mythology_and_folklore.pdf> 12 Mart 2013.

"Samhain (n.)". *Online Etymology Dictionary.* <http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=samhain&searchmode=none> 12 Mart 2013.

Skelton, Robin. (1991) "*Riders to the Sea*". *Modern Irish Drama.* Ed. John P. Harrington. New York and London: Norton. 447-50.

Sprayberry, Sandra. (2001) "Sea Changes: Postcolonialism in Synge and Walcott". *South Carolina Review.* 33 (Spring): 115-20.

Synge, J.M. (1992) *The Aran Islands.* Ed. Tim Robinson. Penguin. 1st published 1907.

Synge, John Millington. (1995) "*Riders to the Sea*". *Literature: An Introduction to Fiction, Poetry, and Drama.* X. J. Kennedy, and Dana Gioia. 6th ed. HarperCollins College. 1083-1092.

Turner, Victor Witter. (1967) *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual.* Ithaca and London: Cornell UP.

Untermeyer, Louis. (1920) Introductory to *Modern British Poetry.* Ed. Louis Untermeyer. New York: Harcourt, Brace. xi-xxv. Gutenberg org. 6 November 2008. <http://www.gutenberg.org/files/26785/26785-h/26785-h.htm> 12 Mart 2013.

Watts, Jr, Richard. (1943). Introduction to *Thirty famous one-act plays.* Ed. Bennett *Cerf* and Van H. *Cartmell.* New York : The Modern Library. iii-xxii.